

Федуковіч С.В., студ. гр. 539 ФІДК
БДУ культуры і мастацтваў
Навуковы кіраўнік – Пісарэнка А.М., канд.
філал. навук, дацэнт

ЛЕКСІЧНЫЯ СРОДКІ СЛОЎНАЙ ВЫРАЗНАСЦІ Ў ПАЭТЫЧНЫМ КАНТЭКСЦЕ Г.БУРАЎКІНА

Лексічнымі сродкамі слоўнай выразнасці ў паэтычным кантэксце Г.Бураўкіна з'яўляюцца антонімы, сінонімы і паронімы. Прааналізаваўшы мову вершаў гэтага аўтара, мы выявілі, што ён выкарыстоўвае шмат антонімаў для стварэння кантрастных вобразаў і адлюстравання супярэчлівых жыццёвых сітуацый, паказу неадназначных адносінаў паміж людзьмі. Найбольш ужывальныя, як сведчыць аналіз фактычнага матэрыялу,—агульнамоўныя антонімы, але выкарыстоўвае аўтар і кантэкстуальны від, які і адлюстроўвае арыгінальнасць словаўжывання і надае вершам экспрэсіўнасць, непаўторнасць, вобразнасць. Сярод агульнамоўнага віду антонімаў вылучаюцца антанімічныя пары, утвараныя **назоўнікамі** : Мы дома песень менш знаходзім, / Удалеч шлях кіруем свой / На *поўнач* едзем і на *поўдзень*, / Бліжэй да кедраў і секвой ;

І з кожным днём вярней мне дружбакі, / І ўсё цвярдзей / *любоў*/ *нянавісць* / вера./ Ці то характар робіцца такі, / Ці гэта сталасць стукаецца ў дзверы ;
антанімізуюцца **дзеясловы** : Эх вы, коні мае буланныя, / Падкаваныя капаты ! / *Праімчыце* міма каханай / Праз калінавыя масты / І *спыніцеся* ля крыніцы, / Апусціце ў траву павады ;

І добра *помню* ўсё, / Што нас *злучае* / І ўсё *забыў*, / Што *разлучыла* нас ;
ужывальныя таксама антанімічныя **прыметнікі** : Люблю зіму за сонца і марозы, / За снег, / сыпучы і рыпучы ўвесь / Адначасова *хмельны* і *цвярозы*, / Іду ў паўдзённы заізелы лес ;

Нам ніколі замнога / Не было на дваіх / І каханя *зямнога* / І трывог *незямных* ; радзей ужывальныя з супрацьлеглым значэннем **прыслоўі** : Пярэдні

край / Не моўкне ўдзень і ўночы / Глядзі і слухай, абымшэлы дот, / Як над Дзвіною / пераможна крочыць, / Як зноў грыміць / Наш беларускі фронт.

Адметнасць паэтычнага стылю Г.Бураўкіна на ўзроўні антонімаў складаюць рознакарэнныя антонімы: у мове вершаў іх значна больш, чым аднакарэнных: на нашу думку, у рознакарэнных антонімах найбольш выразна падкрэсліваюцца супрацьлеглыя значэнні слоў, што надае выказванню супярэчлівасць, вастрыню, экспэсіўнасць, вобразнасць, а таксама адлюстроўвае багацце мовы аўтара і беларускай мовы ў цэлым. Усе прыведзеныя прыклады антанімізацыі розных часцін мовы ўтвараюць такія стылістычны прыём, як антытэза. Прычым, гэты прыём Г.Бураўкін выкарыстоўвае даволі актыўна, у той час як аксюмаран ў мове яго твораў — рэдкасная з’ява, але вельмі арыгінальная: Чаромхавая бель — як *цёплы снег*, / Як незаплямлены вясельны вэлюм... / І галава ўжо кружыцца завельмі, / І так салодка вабіць першы грэх.

Значнасць ролі сінонімаў у паэтычным кантэксце Г.Бураўкіна таксама відавочная: з іх дапамогай перадаюцца найтанчэйшыя адценні зместу лексічных адзінак, важных для раскрыцця ідэйнага зместу твора, больш дакладна выказваюцца думкі і пачуцці аўтара. Наяўнасць сінонімаў робіць мову паэта выразнай, эмацыянальнай, вобразнай, з аднаго боку, і дакладнай, з другога. Найбольшую, як намі выяўлена, колькасць, у паэтычным кантэксце Г.Бураўкіна складаюць сінонімы, у межах якіх вылучаюцца сэнсавыя (яны выкарыстоўваюцца для таго, каб падкрэсліць значнасць той ці іншай характарыстыкі з’явы, дзеяння, прыметы). Напрыклад: Вуснамі смелымі словы ляплю, / Цяжка і горача іх выдыхаю: / Чуеш, *каханая?*— *верна люблю*. / Чуеш, *любімая?* — шчыра *кахаю*. Ужыванне слоў блізкіх па значэнні ў адным радку ўзмацняе экспрэсію твора, акцэнтуюе ўвагу чытача на аўтарскіх пачуццях.

Што датычыцца стылістычных сінонімаў, то намі выяўлена іх адзінкавае ўжыванне, іншыя віды ў прааналізаваных тэкстах не ўжывальныя. Думаецца, што адсутнасць стылістычных і семантыка-стылістычных разнавіднасцяў

сінонімаў, сінонімаў-дублетаў тлумачыцца ўзнёслай танальнасцю аналізуюемых вершаў, вышынёй і высакароднасцю аўтарскіх пачуццяў, адназначнасцю характарыстык. Сінанімічныя рады, як сведчыць фактычны матэрыял, выбраны з паэтычнай мовы Г.Бураўкіна, утвараюць **назоўнікі** : Я ездзіў рэдка да бацькоўскай хаты, / Дзе сцены пахнуць мохам і смалой / І больш за ўсё я горка вінаваты / Перад сваёй *радзімаю* малой./ Вось і клянуся полацкаму *краю*, / Дзе над Дзвіной крутыя берагі , / Што аж да скону вернасць захаваю / І песнямі аддам свае даўгі ; **прыметнікі**: І шчаслівай будзе ў долі новай, / І паверыць нават / Праз гады, / Што прыносіць вецер *палыновы* / Родны *горкі* пах марской вады ; **дзеясловы** : Твой погляд *запаўняе* сіняву, / Твой голас *напаўняе* наваколле... / Не, без кахання я не пражыву./ Не пражыву я без цябе ніколі ; **прыслоўі** : Я зноў шчаслівы, / Як прылётны птах. / Мне ў гэтым свеце *вольна* і *прасторна*. / Плыве ў садах апалых грушаў пах / І падаюць лісты з рабіны чорнай.

Важным стылістычным прыёмам, які надае моўнаму кантэксту вобразнасць, экспрэсіўнасць, яркасць з'яўляецца прыём ампліфікацыі сінонімаў, а таксама ўжыванне кантэкстуальных сінонімаў. Менавіта такое ўжыванне блізказначных слоў дэманструе непаўторнасць аўтарскага словаўжывання, індывідуальнасць яго паэтычнага стылю.

Цікавым і рэдкім сродкам стварэння слоўнай выразнасці ў паэтычным кантэксце Г.Бураўкіна з'яўляецца выкарыстанне паронімаў і такога стылістычнага прыёма, як паранамазія. Пры матываваным сутыкненні паронімаў у вершах Г.Бураўкіна яркава выяўляюцца перш за ўсё сэнсавыя, а таксама стылістычныя асаблівасці кожнага з супастаўленых слоў. Паранімічныя адносіны найбольш часта ўзнікаюць паміж назоўнікамі, прыметнікамі, радзей — паміж дзеясловамі. Вершам Г.Бураўкіна ўвогуле ўласціва невялікая колькасць паронімаў, аднак гэта не ўплывае на агульную выразнасць твораў, бо аўтар выкарыстоўвае іншыя лексічныя сродкі экспрэсіі,

напрыклад : эпітэты, метафары, параўнанні, але яны не з'яўляюцца прадметам нашага навуковага даследавання.

Пры лесічным аналізе вершаў пісьменніка намі былі выяўлены паранімічныя рады, якія ўтвараюць **назоўнікі** : Як многа ў нас звычайнасці ! / Як мала ў нас адчайнасці ! / Як многа ў нас *прабачлівасці* ! / Як мала ў нас *прадбачлівасці* ! і **дзеясловы** : Можа/ Там мая ўтома згубіцца, / Лёгка *скоціцца* з хвораі душы / І *раскоціцца* ўсцяж па бубачцы, / І растане ў біблейскай цішы. Паранімы надаюць выказванню дакладнасць, дапамагаюць зразумець думку аўтара, адчуць вастрынню яго перажыванняў.

Акрамя паранімаў, ў паэтычным кантэксце Г.Бураўкіна ёсць такі стылістычны прыём, як каламбур, калі збліжаюцца рознакарэнныя словы, якія маюць толькі знешняе гукавае падабенства, па рознаму афармляюцца графічна — амафоны: І было мне шчасна ад таго, / Што свяціўся ў кожнай *шыбцы* / Малады сорок чацвёрты год / І сівы курган на белаі *Шытцы* .

Рэдкасны арыгінальны прыём — паранамазія: Гэту *гліцу*, / Гэту *гліну* / Веснавы грачыны гам, / Як і мне калісьці, — / Сыну / Я аднойчы перадам ;

І месяц стомленым ваўком / Схаваўся *нанач* / Шумела *Нарач* за акном, / Шумела *Нарач*.

Дзякуючы такому прыёму, як паранамазія, выказванню надаецца большая выразнасць, падкрэсліваецца значнасць асобных паняццяў, названых сугучнымі словамі для самога аўтара.

Усе названыя і ахарактарызаваныя лексічныя сродкі выразнасці працуюць на лаканічнае і дакладнае раскрыццё думкі, на экспрэсіўнасць і эмацыянальнасць паэтычнага радка Г.Бураўкіна.

Спіс літаратуры:

1. Багамолава, А.Я. Лексічныя сродкі экспрэсіі ў мове мастацкага стылю: сінонімы, антонімы, амонімы, паронімы / А.Багамолава // Роднае слова.— 2005.— №10.— С.81-84.
2. Беларуская мова: Фанетыка. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Марфемная будова слова. Словаўтварэнне. Марфалогія. Сінтаксіс. Пунктуацыя / Пад.рэд. Л.М.Грыгор'евай.— Мн.: Вышэйшая школа, 1994.—354с.
3. Бураўкін, Г. Выбранныя творы: у 2т. Т.1. Вершы, паэмы / Г.Бураўкін.—Мн.: Мастацкая літаратура, 1986.—319с.
4. Бураўкін, Г. Чытаю тайнапіс вачэй : вершы пра каханне / Г.Бураўкін.—Мн.:Юнацтва, 2001.—158с.
5. Сучасная беларуская літаратурная мова: Лексікалогія. Фанетыка. Арфаграфія: вучэбны дапаможнік / М.Ц.Кавалёва, А.К.Юрэвіч, Ф.М.Янкоўскі і інш.—3-е выд., дапр. і дап.—Мн.: Вышэйшая школа, 1993.— 206с.